

В.А. Гросул, д-р екон. наук
О.В. Антонова, здобувач

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЙОГО ГРОШОВОГО ПОТОКУ

Запропоновано та обґрунтовано методика оцінки фінансової безпеки підприємства торгівлі на основі дослідження його грошового потоку.

Предложена и обоснована методика оценки финансовой безопасности предприятия торговли на основе исследования его денежного потока.

It is offered and grounded method of estimation of financial safety of trade enterprises on the basis of research of money stream.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема, що нині охоплює значну кількість підприємств України, полягає у хронічній неможливості здійснення фінансового забезпечення господарської діяльності. У зв'язку з цим, традиційні методи оцінки досить часто передбачають дослідження шляхів максимізації прибутку як важливого фінансового інтересу підприємства, вважаючи наявність прибутку основним критерієм знаходження підприємства у стані фінансової безпеки [1]. Адже, на перший погляд, здається очевидним, що високоприбуткові суб'єкти господарювання завжди мають у наявності необхідні грошові кошти, а збиткові – відчують нестачу грошових коштів для виконання поточних зобов'язань й реалізації головного фінансового інтересу підприємства – максимізації його ринкової вартості.

Проте досвід господарювання останніх років, коли різко загострилась проблема взаємних неплатежів, спростовує непорушність прямого зв'язку між наявністю грошей та отриманням прибутку. З огляду на те, що «потоки матеріальних і грошових коштів далеко не завжди співпадають за обсягом та часом, виникають відомі парадокси: гроші на підприємстві відсутні, проте є прибуток, або є гроші, проте немає прибутку» [2, с. 180-181].

Підприємство може бути прибутковим за даними бухгалтерського обліку й одночасно відчувати гостру нестачу оборотних коштів та інвестиційних ресурсів, що, у свою чергу, здатне не лише викликати напругу у взаємовідносинах із контрагентами, фінансовими органами, співробітниками, але і, в кінцевому випадку, призвести до зниження й втрати фінансової безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що питання фінансової безпеки підприємства висвітлюються у науковій та навчальній літературі, методичні пропозиції щодо оцінки фінансової безпеки підприємства на основі дослідження його грошових потоків, як такі на сьогодні, не знайшли належного відображення в економічній літературі [3-5]. Проте, було б неправильно стверджувати, що в даній роботі проблема досліджується вперше. За основу взято результати праць відомих зарубіжних та вітчизняних економістів: С. Бріггема, Л.О. Лігоненко, І.О. Бланка [6-8] та ін., у яких розкрито певні принципові підходи до аналізу грошових потоків, що можуть бути корисними під час оцінки фінансової безпеки підприємства, та мають місце певні пропозиції стосовно показників оцінки, що мають бути прийняті до розрахунку.

Так, якщо В.П. Савчук, висвітлюючи проблеми управління фінансами підприємства, обмежується лише аналітичним дослідженням звіту про рух грошових коштів [9], то В.І. Головка та Г.В. Мисака акцентують увагу на системі показників ефективності використання грошових коштів підприємства [10]. Колесник М. разом з індикаторами ефективності пропонує розраховувати й показники достатності грошового потоку [11].

Найбільш деталізованим є підхід до аналізу грошових потоків підприємства, запропонований Л.О. Лігоненко, Г.В. Ситник, відповідно до якого система показників відображає такі етапи дослідження як аналіз обсягу та динаміки грошових потоків, джерел їх формування та напрямів використання, рівномірність та збалансованість, ліквідність та синхронність, ефективність управління [12]. Загальний перелік містить більше 30 індикаторів, що робить підхід досить громіздким та унеможливує здійснення однозначного висновку, що не дозволяє його рекомендувати для здійснення оцінки фінансової безпеки підприємства.

У свою чергу, класик фінансового аналізу А.Д. Шеремет у своїх наукових працях різних років видання справедливо відзначає, що під час комплексного дослідження діяльності підприємства фінансові результати повинні аналізуватися з урахуванням даних про рух грошових коштів [13]. На думку А.Д. Шеремета «у нормальній ситуації поточна діяльність підприємства повинна забезпечувати приток грошових коштів, який або повністю покриває відтік коштів за інвестиційною діяльністю, або покриває більшу частку відтоку коштів за інвестиційною діяльністю з залученням притока коштів від фінансової діяльності для покриття меншої частки «інвестиційного відтоку» [13, с. 328-329].

Інакше кажучи, джерелом розширення діяльності, модернізації та комп'ютеризації основних процесів, що призводить до відтоку

грошових коштів, як справедливо вважає А.Д. Шеремет, повинно бути перевищення грошових надходжень над видатками за операційним напрямом. Проте, в умовах ринкової економіки для більшості суб'єктів господарювання не є виключенням ситуація, коли чистого грошового потоку від операційної діяльності, як і сукупності всіх джерел власних фінансових ресурсів виявляється недостатньо як для функціонування, так і розвитку підприємства. У цьому випадку суб'єкт господарювання вдається до залучення кредитних ресурсів, обсяги отримання яких і визначають грошові потоки за фінансовим напрямом.

Таким чином, виходячи з аналізу найбільш відомих підходів до оцінки рівня фінансової безпеки підприємства на основі дослідження його грошових підходів, можна дійти висновку, що:

- запропоновані системи показників аналізу грошових потоків необґрунтовані та недостатні для комплексної оцінки фінансового стану підприємства, у зв'язку з чим, не забезпечують точність оцінки рівня фінансової безпеки підприємства;

- методичні підходи до оцінювання ефективності управління грошовими потоками є універсальними і не враховують галузевих особливостей, що можуть істотно впливати на визначення критеріальних меж індикаторів;

- відсутність виокремлення системи ситуацій та чітких критеріальних меж ідентифікації рівня фінансової безпеки підприємства не дозволяють охарактеризувати рівень її втрати та визначити джерела й шляхи зміцнення.

Інакше кажучи, на основі застосування існуючого методичного інструментарію неможливо адекватно оцінити рівень фінансової безпеки у запропонованій трактовці.

Мета та завдання статті. Метою статті є обґрунтування методичного підходу до оцінки фінансової безпеки підприємства на основі дослідження його грошових потоків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтування адекватної методики вимагає чіткого розмежування грошових потоків за трьома видами діяльності – операційною, інвестиційною та фінансовою, адже є підґрунтям та обов'язковою умовою здійснення оцінки фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Через те, що операційна діяльність підприємства є основним джерелом прибутку, вважається, що вона повинна виступати основним джерелом грошових коштів. З цим важко не погодитись, адже операційна, тобто торговельна діяльність згідно з профілем є головною складовою господарської діяльності підприємств галузі, а отже її грошовий потік повинен бути визначальним та займати найбільшу питому вагу у складі сукупного грошового потоку підприємства.

Інакше кажучи, операційний потік є головним джерелом грошових надходжень для виконання платежів усіх рівнів пріоритетності. У зв'язку з цим, індикатором фінансової безпеки є позитивне значення чистого грошового потоку від операційної діяльності, а гарантом її збереження – абсолютне зростання даного показника у динаміці.

У зв'язку з цим, відзначимо, що на відміну від операційної, фінансова діяльність носить підлеглий характер. Грошовий потік від фінансової діяльності формується рухом грошових коштів у результаті залучення підприємством грошових коштів на фінансовому ринку та їх вибуттям, що викликає зміну розміру та складу власного й позикового капіталу. Рух грошових коштів за фінансовим напрямом повинен забезпечувати потреби, насамперед, основної діяльності та бути необхідним додатковим джерелом для здійснення капітальних вкладень на розвиток підприємства з метою забезпечення його фінансової безпеки у майбутньому.

Інвестиційна діяльність має різні форми і, як будь-якому іншому напрямку діяльності, їй властива різноспрямованість грошових потоків. На нашу думку, справедливо припустити, що у випадку наявності на підприємстві фінансових труднощів потреби поточної діяльності викличуть відтік грошових коштів із інвестиційної діяльності. Інакше кажучи, підприємство реалізує цінні папери інших підприємств (у випадку наявності таких) та необоротні активи для фінансування оборотних активів і здійснення торговельного процесу. З іншого боку, за умов нормального розвитку подій фінансово стійке торговельне підприємство прагне до розширення діяльності, модернізації та комп'ютеризації торговельно-технологічних процесів, що призводить до відтоку грошових коштів, джерелом яких є чистий прибуток та кредитні ресурси.

Таким чином, нам представляється доцільним оцінювати рівень фінансової безпеки торговельних мереж шляхом розрахунку двох показників:

- чистого грошового потоку від операційної діяльності за досліджуваний період;
- достатності чистого грошового потоку від операційної та фінансової діяльності для здійснення платежів у результаті інвестиційної діяльності.

На наш погляд, методика оцінки фінансової безпеки підприємства торгівлі на основі дослідження його грошового потоку має наступні етапи.

Етап 1. Розрахунок чистого грошового потоку за операційним, інвестиційним та фінансовим напрямами діяльності підприємства. У даному контексті слід зазначити, що якщо чистий грошовий потік за інвестиційним та фінансовим напрямами діяльності як в економічній

$$\begin{cases} \text{ЧГП}_{\text{оп}} + \text{ЧГП}_{\text{фін}} > \text{ЧГП}_{\text{інв}} \\ \text{ЧГП}_{\text{оп}} < 0. \end{cases} \quad (3)$$

Така структура руху грошових коштів прийнятна лише для знов створених підприємств, які ще перебуваючи на початковій стадії свого розвитку, не почали працювати на повну міцність.

4. У випадку, коли чистий рух грошових коштів за операційною та фінансовою діяльністю характеризуються від'ємними значеннями (тобто основна діяльність є збитковою і до того ж необхідно повертати раніше залучені кредити) поточні потреби за передбачуваними напрямками фінансово-господарської діяльності покриваються коштами від реалізації необоротних активів (формула 4).

Стосовно суб'єктів господарювання, для яких виконується система нерівностей (формула 4), можна стверджувати, що вони знаходяться у фінансовій кризі, коли ймовірність настання банкрутства є реальною (ФК).

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{ЧГП}_{\text{оп}} + \text{ЧГП}_{\text{фін}} < \text{ЧГП}_{\text{інв}} \\ \text{ЧГП}_{\text{оп}} < 0. \end{array} \right. \quad (4)$$

За результатами дослідження вибіркової сукупності торговельних мереж за період 2006-2011 роки ми отримали наступні результати щодо ідентифікації рівня фінансової безпеки підприємств роздрібної торгівлі (таблиця).

Етап 3. Розробка стратегій забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Якщо за результатами оцінки стан торговельного підприємства ідентифіковано як безпечний, стратегія фінансового менеджменту такого суб'єкта господарювання повинна бути спрямована на подальше зростання ринкової вартості підприємства.

У ситуації нормального фінансового стану, коли значення чистого грошового потоку від операційної діяльності є додатним, доцільно здійснювати превентивні антикризові заходи, що полягають у коригуванні інвестиційної та фінансової політики, що забезпечить зростання ринкової вартості торговельного підприємства.

Таблиця – Ідентифікація рівня фінансової безпеки

Підприємство	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ТОВ "Квіза-Трейд"	ФБ	ФБ	ФН	НФС	ФН	НФС
ТОВ "Фоззі-Фуд"	ФБ	ФБ	ФН	ФБ	ФБ	ФН
ТОВ "Фора"	ФН	ФБ	ФБ	ФН	ФК	ФБ
ТзОВ "Ровекс"	ФН	ФБ	ФН	ФН	НФС	ФК
ТОВ "Таврія-В"	ФБ	ФН	ФН	НФС	ФБ	ФБ
ТОВ "Фоззі-В"	ФН	ФН	НФС	ФК	ФН	ФН
ТОВ "Омега"	ФН	ФБ	НФС	НФС	ФН	ФН
ТОВ "Амстор"	ФН	ФН	НФС	ФБ	ФК	НФС
ТзОВ "Торгова мережа "Фаворит"	ФК	ФБ	ФН	ФК	НФС	НФС
СУАП "Європоль" ТОВ	ФБ	ФБ	ФБ	ФБ	НФС	ФБ
ТОВ "Восторг"	ФБ	ФБ	ФК	ФБ	ФБ	ФБ
ТОВ "Ольга"	ФБ	ФН	НФС	ФК	ФК	ФН
ПрАТ "Агроконтракт"	ФН	ФН	ФБ	НФС	ФК	ФН
ПрАТ "Фуршет"	ФК	НФС	ФН	ФК	ФК	НФС
ПАТ "Базис"	НФС	ФБ	ФБ	НФС	ФБ	ФБ

У разі збитковості операційної діяльності, тобто наявності фінансової напруженості чи ідентифікації фінансової кризи радикальні заходи, що здатні забезпечити отримання прибутку від торговельної діяльності на основі пошуку та збалансування інтересів підприємства та навколишнього оточення.

Висновки. Таким чином, нами розроблено методичний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства на основі дослідження його грошових потоків. Перевагами запропонованої методики є простота розрахунків, можливість їх здійснення на базі зовнішньої звітності, наочність отримуваних результатів.

Список літератури

1. Єрмошенко М. М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство : монографія / М. М. Єрмошенко, К. С. Горячова. – К. : Національна академія управління, 2010. – 232 с.
2. Финансы предприятий : учебник / под ред. М. В. Романовского. – СПб. : Бизнес-пресса, 2000. – 528 с.
3. Храпкина В. Анализ подходов и методов определения финансовой безопасности предприятия / В. Храпкина // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8, ч. 2. – С. 359–364.
4. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
5. Фінансова безпека підприємства : навч. посібник / Т. Б. Кузенко [та ін.]. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 300 с.
6. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхем, Л. Гапенски. –

СПб. : Экономическая школа, 1998. – 547 с.

7. Лігоненко Л. О. Антикризове управління підприємством : теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій : монографія / Л. О. Лігоненко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 580 с.

8. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. – К. : Эльга : Ника-Центр, 2004. – 784 с.

9. Савчук В. П. Управление финансами предприятия / В. П. Савчук. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. – 480 с.

10. Головки В. І. Економічний аналіз грошових потоків у підвищенні ефективності використання фінансових ресурсів підприємства / В. І. Головки, Г. В. Мисака // Економіка. Проблеми економічного становлення. Вісник. – 2010. – № 1. – С. 55–71.

11. Колесник М. Методы финансового анализа или денежный поток как панacea бизнеса / М. Колесник // Стратегия финансов. – 2003. – № 9. – С. 37–44.

12. Лігоненко Л. О. Управління грошовими потоками : навч. посібник / Л. О. Лігоненко, Г. В. Ситник. – К. : КНТЕУ, 2005. – 255 с.

13. Шеремет А. Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А. Д. Шеремет – М. : ИНФРА – М, 2006. – 415 с.

14. Виноградова Е. В. Оптимизация управления денежными потоками предприятия : монография / Е. В. Виноградова, А. В. Ластовенко, Т. Б. Белопольская. – Донецк : ДонНУЭТ, 2007. – 194 с.

15. Чернов В. А. Экономический анализ, общественное питание, туристический бизнес : учебное пособие / под ред. проф. М. И. Баканова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 686 с.

Отримано 01.02.2013. ХДУХТ, Харків.

© В.А. Гросул, О.В. Антонова, 2013.

УДК 336.722.8:658.114

М.А. Дядюк, канд. екон. наук, доц.

О.В. Михайлова, ст. викл.

ТИПИ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

Систематизовано методичні підходи до визначення типу політики управління оборотними активами підприємств та визначено особливості їхнього практичного застосування з урахуванням галузевої специфіки. Розроблено технологію та здійснено прикладні дослідження типів політики управління оборотними активами підприємств торгівлі.